

Bibliografija

ARHIV PROPAGANDE U RIMU I POVIJEST JUŽNIH SLAVENA

Dr. Josip BUTURAC

UVOD

Za povijest južnih Slavena, osobito Hrvata, Srba, Crnogoraca, Makedonaca i Bugara, veoma su važni dokumenti koji se čuvaju u arhivu Kongregacije „De Propaganda fide” (za širenje vjere) u Rimu. Dio je tih dokumenata objavljen u raznim publikacijama „Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti” u Zagrebu. Tako: Eusebius Fermentžin, *Acta Bosnae potissimum ecclesiastica* (Zagreb 1892); Julijan Jelenić, *Spomenici kulturnoga rada bosanskih franjevaca, Starine JAZU XXXVI* (Zagreb 1918); Krunoslav Draganović, *Izvjeshće apostolskog vizitatora Petra Masarecchija o prilikama katoličkog naroda u Bugarskoj, Srbiji, Srijemu, Slavoniji i Bosni g. 1623. i 1624, Starine JAZU XXXIX* (Zagreb 1938), itd.

Građom Propagandina arhiva poslužio se Miroslav Vanino u svojim brojnim raspravama objavljenima u sarajevskoj publikaciji „Vrela i prinosi” (1932–1941), pišući o djelovanju isusovaca u raznim našim krajevima; zatim Jovan Radonić u knjizi „Rimska kurija i južnoslavenske zemlje od XVI do XIX veka” (izdanje SAN, Beograd 1950); u najnovije vrijeme i pisac ovih redaka u djelu „Katolička crkva u Slavoniji za turskoga vladanja” (Zagreb 1970). I drugi.

Istina je međutim da su južnoslavenski historici od mnogobrojne građe Propagandina arhiva zapravo malo toga objavili i razmjerno malo iskoristili. To je svakako šteta za našu historiografiju. Zato ovim prikazom želim upoznati naše historike s rečenom arhivskom građom; pokazati kako je ona sređena i pristupačna za znanstveno istraživanje; koji se dio građe odnosi na povijest južnoslavenskih naroda. Sve to treba da bude poticaj našim historicima za rad u Propagandinu arhivu i pomoć za što lakše snalaženje u tome radu.

Kongregacija za širenje vjere (S. Congregatio de Propaganda fide) osnovana je 22. VI. 1622. bulom pape Grgura XV. *Inscrutabili divinae Providentiae arcano*. Zbog tadašnjih teškoća u čuvanju i širenju katoličke vjerske nauke, papa je rečenom bulom odredio da

O istom sadržaju usp. A. NIKIĆ, Vodič, tematski inventar i indeks povijesnog arhiva Kongregacije „De propaganda fide“, *Glasnik arhiva i DAR Bosne i Hercegovine, XVI–XVII, Sarajevo 1977, str. 15–40. Op. ur.*

nekoliko kardinala na svojim posebnim sastancima raspravljaju o tome „quod ut commodius praestari possit, semel coram nobis, ac bis saltem in domo antiquioris eorum (cardinalium) quolibet mense congregentur, *omniaque et singula negotia ad fidem* in universo mundo propagandum pertinentia, cognoscant et tractent.” (Sacra Congregationis de Propaganda fide memoria rerum 1622–1972, izd. Herder Rom–Freiburg–Wien.)

Kongregacija za širenje vjere, po odredbi pape Grgura XV, uzdržavala se taksama što su je plaćali novoimenovani kardinali prigodom nastupa svoje službe odnosno primanja kardinalskoga prstena (ius anuli, pro anulo cardinalitio). Tako je nastala glavica koja je iznosila 500 dukata (1914. godine 3.225 lira). Na čelu ove nove kongregacije nalazio se odbor od trinaest kardinala. Za njezina prefekta imenovan je kardinal Sauli, za prelate Vives i Agucci, za sekretara Franjo Ingoli, za sakupljača milostinje karmelićanin Dominik a Iesu et Maria. Odboru je dodijeljeno više konzultora i kancelarijskih službenika.

Već na svom prvom zasjedanju Kongregacija za širenje vjere odlučuje da se u blizini njezina sjedišta ima podići kolegij ili sjemenište za školovanje misionara koji će uz pogibao života djelovati „in partibus infidelium“. Papa Urban VIII bulom *Romanus Pontifex* određuje da se spomenuti kolegij ima zauvijek sjediniti s Kongregacijom za širenje vjere. Po tome papi kolegij dobiva ime Collegium Urbanum.

Brigom istoga pape osniva se u krilu rečene Kongregacije i Kolegija posebna tiskara (tipografija) za potrebe misija. Tu su se imale tiskati biblije, katekizmi i druge vjerske knjige. Tiskara je raspolagala raznovrsnim slovima: latinskim, grčkim, arapskim, kaldejskim itd. Već za nekoliko godina tiskara je objavila knjige na 23 razna jezika. Rad su u tiskari vodili i nadzirali sekretar Kongregacije Franjo Ingoli, kardinali Bandini i Bentivoglio. Tijekom vremena ovdje su tiskani mnogobrojni katekizmi, brevijari, misali, Biblije, teološke rasprave, tibetski alfabet, sanskritska gramatika itd.

Djelovanjem triju ustanova: Kongregacije za širenje vjere, Kolegija Urbanum i rečene tiskare nastao je Arhiv Kongregacije De Propaganda fide u Rimu (Piazza di Spagna). U tome su arhivu pohranjeni mnogobrojni protokoli i spisi do uključivo g. 1893. (kasnije nastali spisi čuvaju se za sada u registraturi Kongregacije). Čitačima na izučavanje daju se spisi stariji od g. 1878.

Prvim arhivistom Propagandina arhiva bio je imenovan William Leslie g. 1660. Za francuske okupacije g. 1810. Arhiv je prenesen u Francusku odakle je vraćen u Rim poslije pada Napoleona.

Kardinala prefekta i ostale kardinale zaposlene u Kongregaciji za širenje vjere imenovao je papa. Oni su se redovito svakoga mjeseca sastajali na sjednicama koje su se zvale „Congregazione generale“ da bi raspravljali o važnijim poslovima. Ako bi se radilo o nekom pitanju za koje je bio potreban dulji i temeljitiji studij, onda je papa to pitanje

povjeravao posebnoj komisiji kardinala koji su se sastajali na sjednicama, zvanim „Congregazione particolare“. Za obavljanje tekućih poslova kardinali prefekt i tajnik i kancelarijski službenici držali su sedmične sastanke koji su se zvali „Congresso“. Ako bi za koji predmet bilo potrebno papino odobrenje, trebalo je o njemu izvijestiti papu u posebnoj audijenciji („Udienza“). Kongregacija je slala zainteresiranim strankama svoja rješenja u formi dekreta, instrukcije i pisma ili dopisa.

Ovom i ovakvom administrativnom djelovanju Kongregacije za širenje vjere odgovara uređenje Propagandina arhiva.

Generalnoj kongregaciji odgovaraju Atti delle Congregazioni Generali i Scritture Originali riferite nelle Congregazioni Generali; Partikularnoj kongregaciji odgovaraju Atti delle Congregazioni Particolari; Kongresu odgovaraju le Scritture riferite nei Congressi; Audijenciji (Udienza) odgovaraju Udienze di Nostro Signore; Propagandinim dopisima-odgovorima odgovaraju fondovi: Decreti, Istruzioni, Lettere della S. Congregazione di Propaganda Fide.

PRVI DIO

U ovom, Prvom dijelu Propagandina arhiva pohranjeni su tzv. akti (gli Atti, Acta), zatim spisi koji su rješavani na općim ili generalnim i posebnim ili partikularnim sastancima Kongregacije za širenje vjere.

Akti obuhvaćaju razdoblje od g. 1622–1960. u 328 volumena.

Acta Sacrae Congregationis. To su zapisnici sjednica Generalne kongregacije. Tu su ukratko zabilježeni sadržaji referata što su ih podnijeli pojedini referenti ili sekretar te zaključci kardinala. Ovdje se predobro ogleđa djelovanje kako Kongregacije kao upravne vlasti tako misionara u raznim krajevima svijeta. Prema tome, ovdje se nalazi ključ za razumijevanje Propagandina djelovanja, pa zato treba upravo ovdje započeti povijesno istraživanje. Pojedini volumeni obuhvaćali su isprva po dvije godine, kasnije po jednu godinu, a u novije vrijeme opet po dvije godine. Jezik je zapisnika isprva latinski, kasnije talijanski.

Pisanje je zapisnika i inače neujednačeno, ovisno o volji i shvaćanju pojedinih sekretara. U nekim zapisnicima označeno je točno mjesto sastanka i imena nazočnih kardinala, a u drugima taj je podatak sasvim općenit. Niz brojeva pojedinih sjednica zapisivan je prema pontifikatu pojedinih papa, ali i na drugi koji način. Kod sastavljanja indeksa više se pazilo na geografska imena, a manje na imena osoba i stvari. Uz imena u indeksu zapisivani su jedno vrijeme brojevi folija (u volumenu), a kasnije brojevi sjednica i predmeta (paragrafi). Sve je to urađeno zato da se olakša posao nekadašnjoj administraciji, a ne povijesnim istraživačima. Njima će ovi indeksi biti razmjerno od male koristi.

**Le scritture originali
riferite nelle Congregazioni generali**

Kratica je za ovaj fond: SOCG. Fond obuhvaća razdoblje od 1622–1892, a ima 1041 volumen.

U ovom se fondu nalaze dopisi i memorije biskupa, misionara, vladara, nuncija i delegata, sinodalni spisi, izvještaji apostolskih vizitatora, prijedlozi konzultora.

Ovaj se fond dijeli u dvije serije: prva obuhvaća razdoblje od g. 1622–1668. odnosno volumene od 1–417, a druga razdoblje od g. 1669–1892. odnosno volumene od 418–1041.

U prvoj su seriji spisi poredani po geografskom redu, a u drugoj po vremenskom (kronološkom) redu.

Geografski red nije dosljedno provođen, pa se tako u volumenu „Germania“ i „Polonia“ može naći spisa koji se odnose na Hrvatsku i Bosnu. U vremenskoj (kronološkoj) seriji nema indeksa za mjesna i osobna imena što znači da istraživač mora listati volumen po volumen, list po list, da bi pronašao ono što želi istražiti.

Pokojni arhivist Propagandina arhiva Slovak P. Nicola Kowalsky O. M. I. izdao je g. 1961. „Inventario dell' Archivio storico della S. Congregazione – de Propaganda Fide“ pa je za prvu, geografsku seriju sastavio i objavio popis volumena po imenima zemalja. Za naše istraživače preuzimamo iz toga popisa one volumene koji se odnose na zemlje nastanjene južnim Slavenima:

Albania g. 1642. vol. 60; 1646. vol. 63; 1640. vol. 124; 1641. vol. 125; 1645. vol. 126; 1644. vol. 127; 1638. vol. 158; 1647. vol. 176; 1648. vol. 178; 1643. vol. 179 vol. 261; 1629. vol. 262; 1630–1639. vol. 263; 1648. vol. 264; 1647–1648. vol. 265 1652–1656. vol. 266; 1650–1655. vol. 267; 1637. vol. 268; 294–304.

Antivari (Bar u Jugoslaviji): vol. 261.

Bosnia: 1641. vol. 125, vol. 218, vol. 305, 306.

Bulgaria: 1637. vol. 60; 1646. vol. 63; 1640. vol. 124; 1641. vol. 125; 1644. vol. 127; 1638. vol. 158; 1647. vol. 176; 1648. vol. 178; 1643. vol. 179; 1648. vol. 219, vol. 220; 1637. vol. 268.

C a u s e: 1638. vol. 320.

Collegi:

Coll. Germanico-Ungar. vol. 368, 369.

Coll. Ilirico e Fermo vol. 371.

Coll. Ilirico a Loreto vol. 372.

Coll. di Prop. o Urbano vol. 361, 363, 379, 381.

Constantinopoli: 1634. vol. 151.

Dalmazia: 1636. vol. 17; 1644. vol. 42; 1632. vol. 58; 1642. vol. 60; 1643. vol. 61; 1633. vol. 75; 1640. vol. 124; 1635. vol. 152; 1638. vol. 157; 1639. vol. 160; 1641. vol. 164; 1646. vol. 172; 1629. vol. 262; 1630–1639. vol. 263; 1648. vol. 264 (?!); 1650–1655. vol. 267; 1637. vol. 268, vol. 307 (?!).

Germania: 1626. vol. 66; 1627. vol. 67; 1628. vol. 69; 1634. vol. 76; 1637. vol. 79; 1639. vol. 81; 1647. vol. 94.

Illirico: 1636. vol. 17; 1626. vol. 56; 1642. vol. 60; 1631. vol. 73; 1640. vol. 124; 1641. vol. 125; 1644. vol. 127; 1627. vol. 146; 1628. vol. 147; 1630. vol. 148; 1634. vol. 151; 1635. vol. 152; 1638. vol. 157; 1639. vol. 160; 1646. vol. 172; 1647. vol. 176; 1648. vol. 178; 1643. vol. 179, vol. 261; 1629. vol. 262; 1630–1639. vol. 263; 1648. vol. 264; 1637. vol. 268, vol. 299–307, vol. 309, 310 (?!).

Italia: 1626–1637. vol. 1–16; 1637–1643. vol. 18–38; 1646. vol. 47; 1647. vol. 50.

M e m o r i a l i: 1622–1648. vol. 382–417.

Macedonia: 1648. vol. 264; 1647–1648. vol. 265.

Malta: 1632. vol. 7.

Nona (Dalmazia) vol. 307.

Ocrida (Illirico): vol. 301.

Ossero (Illirico) vol. 307.

Perasto (Dalmazia): vol. 307.

Pola (Istria): vol. 351.

Polonia: 1635. vol. 59.

Servia: vol. 220; 1629. vol. 262; 1630–1639. vol. 263; 1648. vol. 264, vol. 309.

Svizzera: 1648. vol. 96.

Transilvania: 1636. vol. 78; 1648. vol. 219, vol. 269.

Ungheria: 1626. vol. 56; 1629. vol. 57; 1632. vol. 58; 1627. vol. 67; 1631. vol. 72; 1633. vol. 75; 1634. vol. 76; 1636. vol. 78; 1638. vol. 80; 1646. vol. 93; 1647. vol. 94; 1648. vol. 96.

Congregazioni Particolari

Kratice je za ovaj fond: CP. Fond obuhvaća razdoblje od 1669–1864, a ima 161 volumen.

Kao što smo već spomenuli, Partikularna je kongregacija posebna komisija kardinala koja po papinoj odredbi raspravlja i odlučuje o težim i važnijim predmetima. Spisi Partikularne kongregacije za razdoblje od 1622–1668. nalaze se pomiješani sa spisima Generalne kongregacije. Kao poseban arhivski fond – rekli smo gore – spisi Partikularne kongregacije obuhvaćaju samo razdoblje od g. 1669–1864, jer poslije toga vremena ta Kongregacija više ne postoji.

Spisi Partikularne kongregacije odnose se ponajviše na materijalno stanje misija, Propagandinu tiskaru, na razne kolegije, a u prvome redu na Propagandin kolegij Urbano. Posebno su ovdje važni spisi tzv. Memoriali za razdoblje 1648–1668.

Evo popisa volumena odnosno spisa koji se odnose na pojedine zemlje naseljene Južnim Slavenima:

Missioni: vol. 1–10.

Servia: vol. 97.

Transilvania: 1667. vol. 21, 31, 100.

Ungheria: 1667. vol. 21; 1674. vol. 23; 1697. vol. 29; vol. 133.

Zagabria: vol. 98.

DRUGI DIO

Scritture riferite nei Congressi

Kratica je za ovaj fond SC. U njemu ima 1346 volumena.

Congressi su tjedni sastanci, kao što smo rekli, na kojima su se pretresali i rješavali tekući poslovi. Ovaj se fond dijeli u dvije serije: u prvoj se nalaze spisi koje su misionari iz raznih zemalja upućivali Kongregaciji za širenje vjere, a u drugoj spisi koji se tiču upravnih poslova i instituta rečene Kongregacije. Spisi su prve serije uglavnom poredani prema misijskim zemljama, a druge serije prema materiji i kronološki.

„Miscellanea“ jesu nedatirani spisi koji inače po svojoj provenienciji pripadaju ovome fondu.

Od ukupnoga fonda odvajamo one volumene koji se odnose na južnoslavenske zemlje i krajeve u kojima žive Južni Slaveni:

Prva serija:

Albania, Macedonia, Montenegro 1640–1892. 44 vol.

Bosnia 1647–1892, 17 vol. i 6 Miscellanea.

Bulgaria e Vallachia 1638–1892, 16 vol.

Bulgari 1860–1862, 1 vol.

Dalmazia 1638–1882, 22 vol.

Servia (Serbia) 1669–1892, 5 vol.

Ungheria e Transilvania 1622–1892. 8 vol.

Druga serija:

C o l l e g i: Illirico a Fermo, Illirico e Loreto, Transilvania.

Visite e Collegi:

- 1) Visite 1622–1624.
- 2–3) Visita della Dalmazia di diversi Collegi e monasteri 1625–1626.

- 10–26) Visite e Collegi 1623–1646.
 34) Visita all'Albania 1676.

Udienze di Nostro Signore 1666–1895, 252 vol.
 Istruzioni 1623–1808, 7 vol.
 Lettere 1622–1892, 388 vol.

TREĆI DIO

Ovaj se fond ili skup općenito zove *I fondi minori* jer su to po količini zapravo malo-brojni spisi, okupljeni u svežnje i svežnjiće, ali po svojoj važnosti ne zaostaju ništa za spisima u velikim fondovima. Za povijest južnoslavenskih naroda posebno su važna dva fonda:

Fondo di Vienna:

2. Illirico: Bulgaria, Servia 1644–1664.
3. Illirico: Bulgaria 1665–1668.
4. Illirico: Dalmazia, Cattaro 1658–1668.
5. Illirico: Dalmazia, Ragusa, Spalato, Trebigna, Zara 1658–1668.
6. Illirico: Transilvania 1656–1668.
7. Illirico: Bosnia, Servia, Bulgaria, Ungheria, Croazia 1663.
33. La stampa dei libri liturgici del rito romano-glagolitico.
38. Stampa del Breviario romano-glagolitico e di un Messale ruteno.

Miscellanea

Postoje tri skupine: M. Varie 47 vol., M. Generali 33 vol. i M. Diverse 31 vol.

I. Miscellanea Varie:

I/a. Lettere del sec. XVI Dalmazia, Albania, Constantinopoli ... dal 1574–1585.

IV. Carte relative alla guerra contro i Turchi 1677–1679 e carte relative alla Milizia Christiana istituita per la guerra contro i Turchi 1623–1628.

III. Miscellanea Diverse:

20. Relationi di varie Missioni, Stato del Collegio Urbano e Regole c. 1600 (Bosnia).

21. Acta Congregationis de Propaganda fide 1593–1599.

ZAKLJUČAK

Evo na kraju još nekoliko napomena za one koji kane raditi u arhivu Kongregacije De Propaganda fide.

Ponajprije treba dobro proučiti spomenutu Kowalskyjevu knjigu (38 stranica): Inventario dell'Archivio storico della S. Congregazione „de Propaganda Fide“.

Zatim treba pregledati svu do sada objavljenu građu toga arhiva te literaturu koja se temelji na toj građi. Nije na odmet upozoriti da su neki nesavjesni historici kod objavljivanja dokumenata samovoljno mijenjali imena zemalja i naroda. Istina je doduše da su neki vizitatori u tom pogledu griješili nehotice, a današnji editori i historici zlonamjerno.

Na oskudne indekse nije se moguće oslanjati nego na temelju inventara i objavljenih dokumenata treba od uprave Arhiva zamoliti na uvid pojedine volumene pa onda listati od folija do folija. Na sreću, ili nesreću, broj je dokumenata upravo pregolem. Za jednu jedinu godinu u XVII stolj. 350 dokumenata odnosi se na Dubrovnik. Zato historik mora znati probrati ono što je bitno i važno, pa to zabilježiti po signaturama radi mikrofilmovanja. U roku od mjesec dana može vješt i okretan historik pregledati i do stotinu volumena, pregledati do 10.000 dokumenata i od njih probrati 1000 za mikrofilmovanje. Narudžbenica za mikrofilmovanje predaje se upravi Arhiva a za izradu mikrofilмова treba čekati najviše mjesec dana.

U „Dodatku“ želimo upozoriti na neke važnije dokumente i pokazati kako se sastavlja popis dokumenata određenih za mikrofilmovanje. U taj se popis stavlja oznaka fonda, broj volumena i folija (r v).

D O D A T A K

Acta vol. 3 (1622–1623)

58,6	(Relatio Bosnae 1623).
59,6; 242,7	(Privilegia fratrum Bosnae Argentinae 1625).
63,7	(Catholici Bosnenses).
133,17	(Scola in Chiprovacz 1624).
245,24	(Scola in Bulgaria ab episcopo Sopiensi instituta).
270,1; 281,10; 285,25	(Catholici Tarnovae in Bulgaria).
14,5	(Alumni Bulgari et Hungari in alumnatum Pragensem Societatis Iesu recipiantur).
145,9	(Monitio visitatori Dalmatiae quomodo circa praecepta habita a Senatu Veneto se gerere deberet).
155,12	(1624. Seminaria in Ecclesiis Dalmatiae ob paupertatem non possunt erigi).
109,7	(1624. Episcopi cum provisione constituuntur in Hungaria, Bulgaria et Servia).
92,13	(1624. Doctrina card. Bellarmini illyrica imprimenda).
261,8	(1625. Prelum illyricum).
23,8	(1622. Decretum de studiis linguae illyricae).
48,13; 103,1	(Art. 7. Pacis inter imperatorem Matthiam et Turcas in christianae religionis favorem).

Acta vol. 4 (1626–1627)

- 140,4; 209,26 (1626. Controversiae Belgradi inter mercatores Ragusinos et Bosnenses).
48,23; 69,9; 225,26 (Franciscani Bosnenses in Italia studentes).
142,12 (1626. Fratibus in Bulgaria prohibetur artis medicinae exercitium).
36,2; 174, 177, 384 (1626. Possega et Diacovo oppida Hungariae – episcopo Scardonensi assignata ut iurisdictionem exercean).
71,14; 74,2, 3; 74,4 (Prela illyrica ab Imperatore S. Congregationi donata Romam deferuntur 1626.).
60,12 (1626. Relatio Uschochorum Montis Feletri in Croatia).

Acta vol. 10 (1634–1635)

- 148,1 (1634. Capella erecta in Pest a P. Philippo de Kamengrad Bosnensi).
149,2 (De diversis locis in Hungaria sub Turcis ab eo visitatis).
315,13 (1635. Petitio episcopi Quinqueecclesiensi pro 2 locis in Collegio Viennensi).

SOCG vol. 56 (1626)

- 290, 293 (Spor u Beogradu između dubrovačkih trgovaca i biskupa).
295, 300 (Trgovci u Požegi i Đakovu prema biskupu i franjevcima).
303, 314 (U Bugarskoj kršteno 300 pavličana).
212–214 (Isusovci u Pečuju).
280, 281, 285, 288 (Spor zbog granica Bosanske i Srijemske biskupije).

SOCG vol. 152 (1635)

- 340–349 (Život i djela fra Andrije od Kamengrada).
239, 240 (Izveštaj Ben. Vinkovića o stanju Pečujske biskupije).
81, 82, 87, 88 (Hrvatski breviari u Zadarskoj nadbiskupiji).
91, 102 (Turci su izmiješani s kršćanima na području te nadbiskupije).
245, 258 (Raspra oko riječi „car“ u staroslavenskom misalu).

S.C. serie I Ungheria, Transilvania vol. 1 (1622–1626)

- 1–26 (Pravo hrvatsko-ugarskoga kralja imenovati biskupe).
37–43 (1622. Izveštaj o vizitaciji u Ugarskoj; 1624. u Srijemu).
174–189 (Stanje Srijemske biskupije).
252–253 (Stanje Pečujske biskupije).

Visite e Collegi vol. 1 (1622–1624)

56–82 (Vizitacija Ugarske, Srbije, Bosne i Bugarske; objavljeno Starine JAZU 39).

Visite e Collegi vol. 2 (1624–1625)

(Izveštaj Oktav. Ganzadora, na 2400 strana, o stanju Dalmacije)

Visite e Collegi vol. 3 (1625)

1–292 (Vizitacija Dalmacije).

Visite e Collegi vol. 8 (1631)

234–301 (Izveštaj vizitacije u Dalmaciji).

Visite e Collegi 10 (1632)

1–29 (Izveštaj P. Masarecchija o Slavoniji i Ugarskoj. Objavio J. Buturac u „Spomenici Požege“).

Istruzioni (1623–1808)

105–108 (Uvođenje Grgureva kalendara u Bosni).

157 (Provođenje odredaba Tridentskoga crkvenog sabora u Bosni).

Lettere Latine vol. 1 (1622–1629)

206–207 (Pohod žumberačkim uskocima i njihovu sjedinjenom biskupu).

Lettere Volgari vol. 2 (1622–1623)

12v (Molba francuskom ambasadoru u Carigradu da zaštiti bosanske katolike, napose svećenika Šimuna Matekovića).

Fondo di Vienna vol. 7 (1663)

25–308 (Pravo hrvatsko-ugarskog kralja imenovati biskupe – – spor).

OPĆI STVARNI SADRŽAJ PROPAGANDINA ARHIVA
S POSEBNIM OBZIROM NA ZEMLJE JUŽNIH SLAVENA

Bečki dvor (Aula Viennensis) prisvaja sebi pravo imenovati biskupe i u onim zemljama koje su pod turskom vlasti, a nekada su pripadale kraljevstvu hrvatskom i ugarskom. Ti biskupi primaju i plaću iz Beča. Rimska kurija općenito ne priznaje toga prava, te neke biskupe potvrđuje a druge ne.

Carigrad – Visoka Porta (turska vlada) priznaje formalno kršćanima, pa tako i bosanskim franjevcima, neke vjerske povlastice. Međutim, kršćani su, osobito katolici, često

puta okrutno progonjeni. Francuski ambasadori, a rjeđe austrijski, zauzimaju se za vjersku slobodu kršćana.

Dubrovnik ima pravo slobodne trgovine u turskim zemljama. Posebno je važna dubrovačka trgovačka kolonija u Beogradu. S dubrovačkim trgovcima surađuju trgovci katolici u Bosni, Slavoniji i Ugarskoj. Povlašteni položaj tih trgovaca osigurava vjersku slobodu katolicima građanima, a manje onima koji žive u selima.

Franjevci provincije Bosne Srebrne vrše dušobrižničku službu kod katolika u svim turskim zemljama od Jadranskog mora do Karpata. Franjevci su biskupi u Bosni i Beogradu. Sporovi su postojali zbog zaboravljenih biskupijskih granica i podjele vlasti između biskupa i provincijala.

Isusovci su djelovali u Pečuju i Beogradu kao dušobrižnici i nastavnici u školama.

Knjige, tj. misali, brevijari i katekizmi tiskani su u Propagandinoj tiskari u Rimu za glagoljaše i druge svećenike.

Kongregacija za širenje vjere (de Propaganda fide) brinula se za uspješan katolički dušobrižnički rad u svim turskim zemljama na Balkanu i u srednjoj Evropi. Ona je u te zemlje slala svoje vizitatore koji su joj davali iscrpne izvještaje o stanju u tim zemljama. Brinula se za imenovanje biskupa i njihov nesmetan rad. Zajedno s vrhovnim poglavarstvom franjevačkoga reda nadzirala je dušobrižničko djelovanje franjevaca i nastojala izgladiti nastale nesuglasice. Novčanim sredstvima pomagala je biskupe, a siromašne i progonjene franjevce preporučivala katoličkim vladarima i knezovima radi novčane pomoći.

Međuvjerski sukobi izbili su s kalvinskim propovjednicima koji su katolicima otimali crkve te s pravoslavnim vladikama koji su pomoću turske sile utjerivali vjerski porez i od katolika.

Škole su postojale u svim većim franjevačkim samostanima i u isusovačkim kolegijima u Pečuju i Beogradu te u župama Nijemcima i Mohaču. Dijecezanski klerici i darovitiji redovnici školovali su se u Italiji i drugdje u svijetu.